

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра географії та екології

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ У 7-МУ КЛАСІ З ГЕОГРАФІЇ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: здобувач 4 курсу 05-414 групи
Спеціальності 014 Середня освіта,
Спеціалізації 014.07 Географія
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Географія)»
Сличко Олександр Михайлович

Керівник д.пед.н., професорка Федяєва В.Л.
Рецензент докторка педагогічних наук,
професорка, професорка кафедри педагогіки та
спеціальної освіти Центральноукраїнського
державного університету імені Володимира
Винниченка, Окольніча Т. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З ГЕОГРАФІЇ.....	6
1.1. Значення практичних робіт у процесі навчання географії в середній школі.....	6
1.2. Методологічні основи організації практичних робіт у курсі географії 7-го класу.....	7
1.3. Аналіз чинних програм і підручників з географії щодо реалізації практичних робіт.....	9
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З ГЕОГРАФІЇ У 7-МУ КЛАСІ.....	13
2.1. Розробка структури практичної роботи: етапи, завдання, методи організації.....	13
2.2. Використання інтерактивних технологій у процесі проведення практичних робіт.....	17
2.3. Розробка комплексу практичних робіт із географії для 7-го класу...	18
ВИСНОВКИ.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	25
ДОДАТКИ.....	29

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена сучасними потребами освітнього процесу та його реформуванням у контексті Нової української школи. Важливим аспектом є підвищення якості освіти, орієнтованої на формування ключових компетентностей учнів. Географія, як наука, покликана розвивати у школярів навички аналітичного мислення, просторового уявлення, розуміння взаємозв'язків у природі та суспільстві, а також екологічну свідомість. Практичні роботи стають основним інструментом, що дозволяє не лише здобувати теоретичні знання, а й навчитися застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях.

Особливої уваги потребує впровадження інноваційних технологій організації практичних занять, які враховують вікові особливості учнів 7-го класу. У цьому віці школярі виявляють значний інтерес до практичної діяльності, а також потребують розвитку самостійності, відповідальності й здатності до співпраці. Практичні роботи допомагають учням зануритися в навчальний процес, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу через власний досвід. Водночас розвиток критичного мислення, аналізу та синтезу інформації під час виконання завдань стає основою для формування навичок, необхідних у сучасному світі.

Сучасні виклики, такі як цифровізація освіти, дистанційне навчання та інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій, вимагають нових підходів до проведення практичних занять. У цьому контексті надзвичайно важливим є використання інтерактивних платформ, цифрових інструментів і мультимедійних матеріалів. Вони не лише роблять навчання більш цікавим та доступним, а й дозволяють реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня. Такі зміни є особливо актуальними в умовах глобальних соціальних та освітніх трансформацій.

Питання організації та проведення практичних робіт у 7-му класі з географії залишається недостатньо дослідженим. Попри значну кількість

методичних розробок, все ще бракує цілісного підходу до поєднання теоретичних знань із практичними навичками. Це особливо важливо в умовах нових стандартів освіти, які орієнтують педагогів на компетентнісний підхід і розвиток учнів як всебічно освічених особистостей.

Питання організації та проведення практичних робіт із географії ґрунтовно висвітлені в роботах таких вчених, як В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна та І.О. Діброва. У їхній монографії «Дидактика географії» (2013) розглядаються теоретичні засади, методичні прийоми та сучасні технології викладання географії, що забезпечують ефективність практичного навчання. Розробки цих авторів є підґрунтям для модернізації географічної освіти та вдосконалення форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів [16].

Таким чином, дослідження даної теми сприяє вдосконаленню навчального процесу з географії, розкриттю потенціалу учнів і підвищенню їхньої мотивації до навчання. Воно відповідає сучасним вимогам освітнього середовища, спрямованим на інтеграцію теорії та практики, що є важливою умовою підготовки молодого покоління до успішного майбутнього.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити ефективну технологію організації й проведення практичних робіт з географії у 7-му класі, спрямовану на формування ключових компетентностей учнів та підвищення якості навчального процесу.

Відповідно до поставленої мети були висунуті наступні **завдання**:

- З'ясувати значення практичних робіт у процесі навчання географії в середній школі
- Дослідити методичні основи організації практичних робіт у курсі географії 7-го класу
- Здійснити аналіз чинних програм та підручників з географії щодо реалізації практичних робіт
- Проаналізувати особливості розробки структури практичної роботи: етапи, завдання, методи організації

- Проаналізувати особливості використання інтерактивних технологій у процесі проведення практичних робіт

- Розробити комплекс практичних робіт із географії для 7-го класу

- На основі отриманих даних зробити висновки.

Об'єкт дослідження: процес навчання географії в 7-му класі загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження: технології організації та проведення практичних робіт у навчальному процесі з географії для учнів 7-го класу.

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури, синтез та узагальнення отриманих даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розробленої технології організації та проведення практичних робіт з географії у 7-му класі в педагогічній діяльності. Результати дослідження можуть бути застосовані в процесі підготовки та проведення уроків географії, створення методичних рекомендацій для вчителів, розробки навчально-методичних посібників і матеріалів.

Запропонована технологія сприяє підвищенню ефективності навчання шляхом залучення учнів до активної практичної діяльності, розвитку їхньої самостійності, критичного мислення та здатності застосовувати отримані знання у реальних ситуаціях. Одержані результати також можуть бути використані для вдосконалення методики викладання географії у контексті сучасних освітніх реформ, включаючи впровадження інтерактивних методів навчання та цифрових технологій.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи - 45 сторінок, з них основного тексту - 19 сторінки. Опрацьовано - 23 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З ГЕОГРАФІЇ

1.1. Значення практичних робіт у процесі навчання географії в середній школі

Сучасне вивчення географії – неможливе без формування у школярів практичних умінь і навичок, які розвиваються у процесі виконання практичних завдань. Саме такі роботи надають учням можливість не тільки засвоювати знання, а й активно залучатися до навчального процесу, виконуючи пошуково-дослідницькі завдання. Практичні роботи сприяють творчому осмисленню природних явищ і процесів, що відбуваються у географічних оболонках Землі, а також дозволяють підтвердити існування закономірних взаємозв'язків у навколишньому середовищі [14].

Практична робота – це важливий вид навчальної діяльності, під час якої учні використовують засвоєний теоретичний матеріал для виконання конкретного завдання. Таке завдання може бути виконане за інструкцією, алгоритмом або зразком, наданим вчителем [14].

Результат цієї діяльності має бути чітко визначеним, логічно завершеним і мати практичну значущість для учня, сприяючи його подальшому навчанню. У процесі виконання таких завдань учні як закріплюють знання, так і розвивають навички аналізу, синтезу та вирішення практичних проблем, що є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу [14].

Варто зауважити, що практична спрямованість шкільної географії є як педагогічною та методичною категорією, так і принципом навчання, що включає оволодіння вміннями та застосування географічних знань у повсякденному житті. Діяльність учня повинна бути вмотивованою, соціально значущою, відповідальною та креативною. При цьому вчитель

виступає не просто носієм інформації, а другом, порадиником та консультантом [13].

Виконання практичних робіт сприяє розвитку в учнів навичок дослідження та аналізу географічних явищ і процесів. Вони вчаться працювати з різними джерелами географічної інформації, такими як карти, статистичні дані, спостереження природи, що дозволяє їм самостійно робити висновки та приймати обґрунтовані рішення [8,9].

Реалізація принципу наочності у процесі навчання географії передбачає створення образів та конкретних уявлень, на основі яких будується навчально-пізнавальна діяльність учнів, що сприяє формуванню системи географічних уявлень, знань і понять, а також розвитку вміння працювати з картами та іншими наочними матеріалами [13].

Практичні роботи допомагають учням зрозуміти, як географічні знання застосовуються у реальних життєвих ситуаціях. Це може включати планування подорожей, аналіз кліматичних умов для сільського господарства або оцінку екологічних ризиків. Таким чином, учні готуються до свідомого та відповідального використання географічних знань у повсякденному житті.

Отже, практичні роботи є невід'ємною частиною навчання географії в середній школі. Вони сприяють закріпленню теоретичних знань та розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та підготовці учнів до реальних життєвих ситуацій.

1.2. Методологічні основи організації практичних робіт у курсі географії 7-го класу

Організація практичних робіт у курсі географії 7-го класу базується на методологічних засадах, які сприяють формуванню в учнів практичних умінь і навичок, необхідних для глибшого розуміння географічних процесів та явищ.

Практичні роботи дозволяють учням активно залучатися до навчального процесу, проводити дослідження, творчо осмислювати інформацію та встановлювати закономірності в природі. Вони сприяють розвитку критичного мислення та вміння застосовувати теоретичні знання на практиці [20].

Практичні роботи у курсі географії можна поділити на кілька типів, залежно від їхніх особливостей і завдань. Важливим критерієм є дидактична мета, яка визначає характер роботи: вона може бути навчальною, тренувальною, підсумковою або творчою. Кожен із цих видів спрямований на досягнення певних навчальних результатів.

Ще одним важливим критерієм є джерела інформації, які використовуються під час виконання завдань. Це можуть бути роботи з картами, аналіз підручників чи опрацювання додаткових джерел, що збагачує знання учнів і дозволяє їм працювати з різними типами даних.

Значущу роль відіграє й форма організації практичної роботи. Учні можуть виконувати завдання індивідуально, у групах або під керівництвом учителя в рамках фронтальної роботи. Такий підхід враховує особливості класу та рівень підготовки школярів.

Крім того, практичні роботи розрізняються за рівнем самостійності учнів. Вони можуть бути репродуктивними, коли школярі виконують завдання за готовими інструкціями; частково-пошуковими, де потрібне активне застосування знань; або дослідницькими, які передбачають високий рівень самостійності, аналізу й творчості.

Така класифікація практичних робіт є важливим інструментом для вчителя. Вона дозволяє вибрати найбільш ефективний підхід до організації завдань, враховуючи мету уроку, рівень підготовленості учнів і навчальні пріоритети. Завдяки цьому навчальний процес стає більш системним і результативним, що сприяє якісному засвоєнню знань та формуванню практичних умінь [15].

Для ефективного проведення практичних робіт учитель повинен дотримуватися певних методичних рекомендацій. Перед початком роботи проводиться інструктаж, під час якого роз'яснюється мета, завдання та перелік необхідного обладнання. Важливо також детально аналізувати зміст кожного завдання і надавати рекомендації щодо правильного оформлення результатів.

Під час виконання практичних завдань учні працюють самостійно або в групах, використовуючи підготовлені матеріали та ресурси. Вчитель у цей час спостерігає за їхньою діяльністю, надає консультації та допомагає у разі виникнення труднощів.

Завершення роботи супроводжується обговоренням отриманих результатів. Аналізуються допущені помилки, формулюються висновки, а вчитель оцінює виконану роботу за встановленими критеріями. Такий підхід до організації практичних занять сприяє їхній результативності та допомагає досягти поставлених навчальних цілей [1].

Варто зауважити, що в курсі географії 7-го класу особлива увага приділяється роботі з картографічними матеріалами. Учні вчаться аналізувати різні типи карт, визначати географічні координати, розуміти масштаб та умовні позначення. Такі завдання сприяють розвитку просторового мислення та навичок орієнтування [20].

Таким чином, методологічні основи організації практичних робіт у курсі географії 7-го класу спрямовані на формування в учнів комплексних географічних компетентностей, що є запорукою їх успішного навчання та розвитку.

1.3. Аналіз чинних програм і підручників з географії щодо реалізації практичних робіт

Навчальна програма з географії для 5-9 класів, затверджена Міністерством освіти і науки України (2022 рік) та орієнтована на

компетентнісний підхід, який сприяє інтеграції теоретичних знань з практичними навичками [11].

Основна мета програми – формування в учнів географічних уявлень про материки, океани, їхню природу та населення, а також розвиток картографічної грамотності.

В 7 класі програма передбачає виконання 12 практичних робіт, з яких чотири обов'язково підлягають оцінюванню. Такий підхід забезпечує гнучкість навчального процесу, дозволяючи вчителям адаптувати зміст практичних завдань до умов і потреб учнів. Практичні роботи зосереджені на роботі з картографічними матеріалами, зокрема атласами та контурними картами, що сприяє розвитку просторового мислення, картографічних умінь і здатності аналізувати географічні дані.

Тематика завдань охоплює важливі аспекти курсу, такі як вивчення географічних карт, природних комплексів материків, вод Світового океану, а також особливостей клімату і природи окремих регіонів. Учні вчаться шукати, систематизувати, аналізувати інформацію та застосовувати її для вирішення практичних завдань.

Програма стимулює активну участь учнів у навчальному процесі завдяки дослідницькому підходу, за якого вони не лише виконують завдання за інструкціями, а й займаються пошуком рішень, аналізують результати і формулюють власні висновки.

Практичні роботи спрямовані на розвиток ключових компетентностей. Учні опановують математичні навички (обчислення площ, визначення координат), вдосконалюють інформаційно-цифрові уміння через використання електронних карт, розвивають соціальні навички під час співпраці в групах, а також підвищують рівень екологічної свідомості.

Практична складова програми забезпечує інтеграцію теоретичних знань із реальними життєвими ситуаціями. Робота з картами, аналіз географічних процесів і явищ сприяє не лише засвоєнню знань, а й розвитку умінь, необхідних для адаптації учнів у сучасному світі. Таким чином, програма

створює міцну основу для формування у школярів дослідницьких навичок та екологічної свідомості, що відповідає завданням Нової української школи.

Підручник з географії для 7 класу [6], створений за модельною навчальною програмою «Географія. 6–9 класи», слугує важливим інструментом для реалізації завдань курсу «Материки та океани». Він спрямований на розвиток у школярів географічних знань, практичних навичок, а також формування в них системного підходу до вивчення природи та суспільства.

Особливу увагу приділено практичним завданням, які сприяють інтеграції теоретичних знань із практикою. Підручник пропонує учням виконання практичних робіт, серед яких аналіз карт, розв'язування задач, робота з контурними картами й атласами. Такі завдання допомагають учням розвивати просторове мислення, вчать працювати з географічними матеріалами та робити обґрунтовані висновки. У рубриках «Працюємо разом», «Оцінюємо свої досягнення», «Досліджуємо» передбачено інтерактивні завдання, що стимулюють співпрацю, обговорення та обмін думками серед учнів.

Підручник структуровано таким чином, щоб забезпечити послідовність і логічність викладу матеріалу. Кожна тема починається з анонсування ключових понять і результатів, яких мають досягти учні. Рубрики «Пригадайте» і «Нові терміни та географічні назви» сприяють активізації попередніх знань і формуванню нових понять. Розділ «Коротко про головне» концентрує увагу на основних аспектах теми, поданих у зручній для аналізу формі: схемах, таблицях, малюнках і картах.

Для практичних робіт важливим є розділ, що містить завдання для самостійного виконання на контурних картах і з атласами. Окрім цього, підручник пропонує тестові запитання різних рівнів складності, що дозволяють перевірити засвоєння матеріалу та рівень практичної підготовки учнів.

У підручнику реалізується компетентнісний підхід, що відповідає сучасним освітнім стандартам. Практичні завдання сприяють розвитку математичної компетентності (обчислення площ, визначення координат), інформаційно-цифрової грамотності (використання електронних карт), соціальної компетентності (співпраця у групах) та екологічної грамотності (аналіз проблем довкілля).

Окрім того, підручник вирізняється багатим ілюстративним наповненням: карти, схеми, малюнки, таблиці. Кожна ілюстрація супроводжується завданнями для аналізу, що стимулює увагу до деталей і розвиває здатність критично сприймати візуальну інформацію.

Отже, підручник С. Коберніка і Р. Коваленка для 7 класу – це комплексний ресурс, який ефективно поєднує теоретичний і практичний аспекти навчання. Він забезпечує учнів необхідними знаннями, сприяє формуванню практичних умінь та навичок, стимулює дослідницьку діяльність і робить навчання цікавим і продуктивним.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З ГЕОГРАФІЇ У 7-МУ КЛАСІ

2.1. Розробка структури практичної роботи: етапи, завдання, методи організації

На уроках географії практичні роботи відіграють ключову роль у вивченні та засвоєнні нового матеріалу, а також перенесенні їх на практику. Окрім того, практичні роботи сприяють формуванню критичного та географічного мислення, вмінню аналізувати різноманітні явища та процеси в природі, що так необхідні у повсякденному житті.

Окрім того, залучення учнів до практичної роботи сприяє зацікавленості учнів під час вивчення нового матеріалу, розширює їх кругозір, розвиває навички роботи з різноманітними інформаційними джерелами та в майбутньому застосовувати отримані навички у повсякденному житті.

Процес розробки практичних завдань включає три етапи: підготовчий, основний та заключний [2].

На першому етапі, підготовчому, вчитель визначає тему, мету та завдання. Окрім того, заздалегідь підготовлює необхідні матеріали та обладнання. Це можуть бути контурні карти, атласи, робочі зошити тощо. Розробляються інструкції до виконання роботи. Окрім того, необхідною умовою є і повторення теоретичного матеріалу, що використовується на практичній роботі.

Наступний етап – основний. На цьому етапі відбувається важливий крок, який і передбачає виконання учнями практичних завдань, де набуті знання належним чином застосовуються на практиці. На цій стадії вони виконують дії за вказівками вчителя [7].

Практичні роботи можуть передбачати собою записи в зошитах, заповнення таблиць, будови графіків, розв'язування географічних задач тощо. В ході роботи використовуються різні методи дослідження: спостереження, вимірювання, аналіз, порівняння, узагальнення. Учні можуть

працювати як індивідуально, так і в групах, але вчитель контролює діяльність. Обговорення проміжних результатів вносить корективи в хід роботи та допомагає обмінюватися спостереженнями [4].

На завершальному етапі підводяться підсумки всієї виконаної роботи. Учні аналізують отримані результати в порівнянні з очікуваними даними та роблять висновки. Результати досліджень формують у звіт, який і демонструє виконану роботу.

Після цього результати обговорюються в класі, де школярі висловлюють свої думки, спостереження та аналіз. Вкінці робота оцінюється учителем за такими критеріями, як акуратність, правильність виконання завдань, рівень активності.

Варто зауважити, практичні роботи мають різноманітні варіанти проведення, але всі вони спрямовані на таке завдання, як формування навичок роботи з картографічним матеріалом, атласами, схемами та іншими джерелами географічної інформації.

Мета виконання таких завдань полягає у сприянні закріплення в учня та поглибленні теоретичних знань, які він отримав в процесі вивчення теорії. В ході виконання таких завдань в школяра формується здатність до аналізу різної інформації, критичного мислення та інформації з різних джерел.

Практичні роботи можуть навчити застосовувати теоретичні знання географії у повсякденному житті, тобто практично застосовувати ці знання для вирішення побутових питань, планування подорожей, аналізу природних чи соціально-економічних процесів. Також розвиваються знання щодо формування просторової уяви, вміння орієнтуватися на місцевості, читати карти та визначати географічні координати.

Групові методи роботи під час практичних робіт спрямовані на формування навичок роботи в команді, розвитку вміння встановлювати контакт один з одним тощо. Саме під час групової роботи учні мають змогу обмінюватися ідеями, спільно знаходити рішення та координувати дії для досягнення спільних цілей. Тому практичні завдання сприяють всебічному

розвитку учнів, для яких вивчення географії має як теоретичне, так і практичне значення.

Варто зауважити, що під час проведення практичних робіт вчитель може використовувати найрізноманітніші методи навчання.

Наприклад, це може бути робота з картами, варіантами завдань якої можуть бути визначення географічних координат об'єктів, вимірювання відстаней між заданими географічними точками, аналіз карт різних масштабів, створення власних картосхем тощо.

Робота з контурними картами може мати такі завдання, як нанесення географічних об'єктів, природних зон, кліматичних поясів, створення тематичних контурних карт тощо.

Під час роботи з атласами та іншими джерелами інформації учням може бути надане таке завдання, як пошук необхідних даних, використовуючи при цьому додаткові джерела інформації, такі як енциклопедії, довідники, географічні словники і навіть, популярні зараз, неймережі.

Ще одним методом роботи виступають географічні спостереження. Сюди входить вивчення погодних умов, складання прогнозу погоди, спостереження за змінами в природному середовищі (феноспостереження), аналіз господарської діяльності людини та її вплив на природу тощо [5].

В свою чергу, завдання географічних вимірювань можуть полягати у вимірюванні температури повітря, води та ґрунту, визначенні вологості повітря, атмосферного тиску, швидкості вітру, вимірюванні глибини водойм та відстаней на місцевості тощо.

Під час проведення географічних досліджень учні можуть проводити різноманітні міні-дослідження за такими темами, як, наприклад, «Екологічний стан певної місцевості», або «Кліматичні особливості регіону». Окрім того, географічні дослідження можуть бути і суцільно теоретичними. В такому випадку учням надається завдання зібрати та проаналізувати дані із різних інформаційних джерел. На основі проведеного дослідження формуються гіпотези та робляться висновки.

Робота в групах передбачає виконання спільних завдань. Отримані результати обговорюються. Окрім того, цікаво та корисно спільно розв'язувати проблемні запитання та формувати узагальнення.

Не меншою популярністю користуються ігрові методи навчання. Це можуть бути різноманітні квести, вікторини, ребуси, кросворди, головоломки, рольові ситуації, моделювання різноманітних ситуацій – все, що пов'язано з географічними знаннями.

Варто зауважити, що одним із суттєвих питань організації практичної роботи з географії є системний підхід до планування з метою досягнення максимальної ефективності та залучення учнів. Вибір методів роботи має базуватися насамперед на вікових особливостях школярів, а також на рівні їх підготовленості в умовах доступного обладнання. Це створює умови, за яких кожен учень може керувати завданнями за допомогою наявних у нього інструментів і технологій.

Практичні заняття необхідно організовувати так, щоб вони захоплювали, мотивували і заохочували школярів до навчання. Головною умовою є інтерактивність та креативність, які допомагають стимулювати уяву та критичне мислення. Завдяки таким урокам процес навчання стає більш яскравим, динамічним і захоплюючим, а це призводить до більш ефективного навчання [12].

Особливу увагу слід звернути на організацію безпечних умов праці. Це стосується, насамперед, польових досліджень, роботи з хімічними речовинами, або, якщо на те пішло, інструментів і речей, які можуть становити небезпечний фактор. Детальне керівництво та контроль гарантують діяльність учнів у комфортних для них умовах і не становлять ризику.

2.2. Використання інтерактивних технологій у процесі проведення практичних робіт

На сьогоднішній день інтерактивні технології відіграють одне з профідних методів у навчальному процесі і можуть сприяти активізації пізнавального інтересу учнів до практичних занять з географії. Окрім того, їх використання сприяє формуванню та розвитку глибших географічних знань. Завдяки інтерактивності учні не лише краще засвоюють знання, а й отримують новий досвід роботи з інформацією та вдосконалюють свої аналітичні та творчі навички.

Одним з найбільш захоплюючих і пізнавальних способів вважаються віртуальні подорожі. Наприклад, можна використовувати Google Earth [21] або Google Street View [22], для реалізації уявної подорожі в будь-яку частину земної кулі прямо, не виходячи класу. Учні можуть досліджувати географічні об'єкти, природні ландшафти, пам'ятки архітектури, культурні особливості регіонів та багато чого іншого. Такий підхід робить вивчення географії більш наочним і сприяє покращенню розуміння матеріалу [19].

Не менш ефективним методом навчання можуть бути інтерактивні вікторини та ігри. Наприклад, онлайн-платформа Seterra [23] надає школярам середовище, де вони можуть вивчати географічні аспекти, країни, столиці, річки чи гори. Ігрове навчання робить заняття більш динамічними та виховує у школярів дух змагання, що в свою чергу спонукає останніх вчитися краще та глибше.

Не менш популярні є мультимедійні презентації, під час яких використовують аудіо- та відеоматеріали, які, в свою чергу, ілюструють різні географічні процеси та явища. Наприклад, кадри, які показують утворення вулканів або океанічних течій, допомагають учням розвинути краще видиме та концептуальне розуміння складних природних явищ. Візуалізація значно полегшує сприйняття та закріплення інформації.

В свою чергу, рольові ігри та дискусії розвивають навички критичного мислення під час обговорення географічних питань. Наприклад, учням можна запропонувати обговорити екологічні проблеми різних країн або зіграти роль організацій світових організацій, використовуючи при цьому такі методи, як мозковий штурм у пошуках шляхів вирішення цих проблем.

Такі поняття допомагають не тільки у вивченні географії, а й у формуванні в учнів соціально-комунікативних компетентностей.

Проектна діяльність – ще один ефективний метод навчання, який передбачає виконання учнями різноманітних самостійних або групових завдань. Наприклад, можна запропонувати школярам створити проект на тему «Кліматичні пояси світу», де результати своїх детальних досліджень учні представляють у форматі мультимедійних презентацій чи відео [13].

Таким чином у ході виконання завдань розвиваються навички самостійної роботи учнів. Аналіз інформації, креативність і публічні виступи - це навички, які також будуть розвиватися. Інтерактивні технології створюють навчальний процес цікавим, сучасним і змістовним. Завдяки ним, учні краще засвоюють навчальний матеріал, розвивають вміння використовувати вивчений теоретичний матеріал на практиці та мотивувати дітей більше вивчати, де знаходиться та чи інша країна.

2.3. Розробка комплексу практичних робіт із географії для 7-го класу

Згідно типової освітньої програми 5-9 класів [10] та підручником «Географія для 7 класу», авторами якої є Т.Гільберт, А.Довгань та В.Совенко [3], в 7 класі передбачено виконання 25 практичних робіт, зокрема:

1. Практична робота № 1. Порівняльна характеристика частин Світового океану

Мета. Навчальна: закріпити знання про Світовий океан та його складові частини, навчитися порівнювати географічні об'єкти за різними

характеристиками, формувати вміння працювати з різними джерелами географічної інформації. Розвивальна: розвивати вміння аналізувати, порівнювати та узагальнювати інформацію, розвивати просторове мислення та вміння працювати з картами, розвивати навички самостійної роботи та роботи в групі. Виховна: виховувати повагу до географічних знань та інтерес до вивчення природи Землі, формувати екологічну свідомість та розуміння важливості збереження Світового океану, виховувати акуратність та уважність під час роботи з картами та іншими джерелами інформації.

Обладнання: фізична карта світу, атласи з географії, контурні карти світу, довідкова література (енциклопедії, довідники), інтернет-ресурси (за наявності), зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- використовуючи різні джерела інформації (підручник, атлас, інтернет), скласти порівняльну характеристику океанів Землі. Заповнити таблицю "Океани Землі" у зошиті, вказавши:

Назва океану	Площа (млн км ²)	Глибина (середня та найбільша)	Материки, які омиває океан

1. аналіз берегової лінії: знайти на фізичній карті світу в атласі материки, частини світу. Визначити особливості їхньої берегової лінії (рівна, порізана, наявність заток, проток, островів тощо).

2. робота з контурною картою: підписати на контурній карті світу найбільші півострови, острови, моря та затоки, правильно розмістити об'єкти відповідно до їх географічного положення.

2. Практична робота № 2. Визначення протяжності (у кілометрах) материків із півночі на південь та із заходу на схід за допомогою масштабу на карті\глобусі.

Мета. Навчальна: закріпити знання про масштаб карти та глобуса, навчитися визначати відстані на карті та глобусі за допомогою масштабу, ознайомитися з географічними об'єктами: материками та річками.

Розвивальна: розвивати вміння працювати з картографічними матеріалами, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички вимірювання та обчислення, порівнювати та аналізувати географічні дані. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час виконання практичної роботи, формувати інтерес до вивчення географії, виховувати повагу до праці та вміння працювати самостійно.

Обладнання: фізична карта світу, глобус, атласи з географії, лінійка, курвіметр (за наявності), калькулятор, зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- Визначення протяжності материків: визначити за картою протяжність материка Південна Америка із заходу на схід (у км) по лінії екватора. Визначити за картою протяжність материка Австралія із заходу на схід (у км) по лінії Південного тропіка. Визначити за глобусом протяжність материка Африка з півночі на південь (у км) за нульовим меридіаном.

- Визначення довжини річок: виміряти довжину річок Дунай, Ніл, Дніпро, Конго на фізичній карті світу за допомогою курвіметра. Провести необхідні обчислення та зіставити отримані результати з відомими даними про довжину річок.

- Зображення розмірів річок: зобразити розміри річок прямими лініями в масштабі 1 см - 1000 км.

I варіант: річка Дунай 2960 км; річка Ніл 6700 км.

II варіант: річка Дніпро 2285 км; річка Конго 4320 км.

- Визначення масштабу карти: визначити масштаб карти за відстанями на ній і на місцевості.

I варіант: відстані на карті (см): 12,5; 199; 11; 84; відстані на місцевості (км): 1250; 19900; 550; 840.

II варіант: відстані на карті (см): 22,8; 57,4; відстані на місцевості (км): 570; 2870.

- Визначення числового масштабу: визначити числовий масштаб карти, якщо відомо, що 1 см² на карті відповідає на місцевості:

I варіант: 1 га.

II варіант: 100 га.

3. Практична робота № 3. Визначення протяжності (у градусах і кілометрах) материків із півночі на південь та із заходу на схід за допомогою градусної сітки на карті\глобусі.

Мета. Навчальна: закріпити знання про градусну сітку, меридіани та паралелі, навчитися визначати протяжність материків у градусах і кілометрах за допомогою градусної сітки, навчитися визначати відстані між точками на карті за допомогою градусної сітки. Розвивальна: розвивати вміння працювати з географічними картами та глобусом, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички вимірювання та обчислення, вміння порівнювати та аналізувати географічні дані. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час виконання практичної роботи, формувати інтерес до вивчення географії, виховувати повагу до праці та вміння працювати самостійно.

Обладнання: фізична карта світу (півкуль), глобус, атласи з географії, лінійка, калькулятор, зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- Визначення протяжності Євразії: визначити протяжність материка Євразія із півночі на південь по меридіану 80° сх. д. (у градусах і кілометрах).

- Визначення протяжності Австралії: визначити протяжність материка Австралія із заходу на схід по 30° пд. ш. (у градусах і кілометрах).

- Визначення протяжності Південної Америки: визначити протяжність материка Південна Америка із заходу на схід за лінією екватора (у градусах і кілометрах).

- Визначення відстаней між точками: визначити за картою півкуль відстань між двома точками (обраними самостійно), які розташовані на одному меридіані, використавши градусну сітку.

А. Розрахувати відстань у кілометрах між м. Києвом і м. Каїром (столиця Єгипту) за меридіаном 30° сх. д.

Б. Обчислити ширину Середземного моря в кілометрах за меридіаном 20° сх. д.

4. Практична робота № 4. Позначення на контурній карті кліматичних поясів Землі та опис клімату місцевості за кліматичною картою.

Мета. Навчальна: закріпити знання про кліматичні пояси Землі та їхні особливості, навчитися визначати межі кліматичних поясів на контурній карті, навчитися описувати клімат місцевості за кліматичною картою. Розвивальна: розвивати вміння працювати з картографічними матеріалами, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички аналізу та порівняння кліматичних даних. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час виконання практичної роботи, формувати інтерес до вивчення географії.

Обладнання: контурна карта світу, кліматична карта світу, атласи з географії, лінійка, олівці (кольорові), зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначення кліматичних поясів: провести приблизні межі кліматичних поясів Землі на контурній карті. Підписати назви кліматичних поясів. Використати різні кольори для позначення різних кліматичних поясів.

- Позначення постійних вітрів: вказати стрілками напрямки постійних вітрів у тропічному, помірному й полярних кліматичних поясах.

- Опис клімату місцевості: описати клімат у містах: варіант 1 - Київ; варіант 2 - Делі.

- Заповнити таблицю в зошиті:

Місто	Середня t°		Амплітуда	Мін. t°	Макс. t°	Річна кількість опадів	Напрямок вітру		Кліматичний пояс міста
	Січня	Липня					влітку	взимку	

Подальший перелік практичних робіт занесено у додаток А.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході проведеної роботи нами були досягнуті усі висунуті завдання, в результаті чого було зроблено наступні висновки:

- Практичні роботи – це не просто доповнення до теоретичних знань, а важливий інструмент розвитку учнів, який формує у них дослідницькі навички, просторове мислення та вміння аналізувати навколишній світ. Виконуючи такі завдання, школярі краще засвоюють матеріал та набувають уміння працювати з картами, статистичними даними, спостереженнями та іншими джерелами географічної інформації.

- Окрім того, завдяки практичним роботам учні краще засвоюють теоретичний матеріал, розвивають свої дослідницькі навички, просторове мислення та вміння працювати з різними джерелами інформації. Завдяки поєднанню картографічних, кліматичних, аналітичних і творчих завдань учні набувають цінного досвіду роботи з географічними даними та вчаться застосовувати знання у реальному житті. Важливо, щоб організація таких робіт була продуманою, відповідала віковим особливостям школярів і сприяла їхній активній участі в навчальному процесі, адже саме через практичну діяльність формуються глибші та більш усвідомлені географічні компетентності.

- Варто зауважити, що на уроках географії практичні роботи - це важливий компонент навчального процесу, який забезпечує поєднання теоретичних знань із реальними дослідженнями. Вони сприяють розвитку просторового мислення, навичок роботи з картами, аналітичних умінь та здатності учнів самостійно знаходити й опрацьовувати географічну інформацію. Компетентнісний підхід, закладений у програму та підручник, дозволяє зробити навчання інтерактивним, цікавим і практично орієнтованим, що відповідає сучасним вимогам освіти та потребам учнів.

- Практичні роботи – це ще й важливий елемент розвитку аналітичного мислення, просторової уяви та дослідницьких навичок учнів. Вони допомагають школярам краще розуміти закономірності, що відбуваються в

природі, вчать працювати з картами, аналізувати кліматичні умови, рельєф, водні ресурси та розселення населення. Завдяки інтерактивному та практико-орієнтованому підходу до навчання, учні не лише отримують нові знання, а й розвивають вміння застосовувати їх у реальному житті, що робить вивчення географії цікавим, корисним і практичним.

- Інтерактивні технології роблять уроки географії цікавішими, наочнішими та сприяють глибшому розумінню матеріалу завдяки активній взаємодії учнів із навчальним контентом. Використання віртуальних подорожей, вікторин, мультимедійних презентацій і проєктної діяльності допомагає сформувати в учнів важливі навички аналізу, критичного мислення та роботи з інформацією. Такий підхід не тільки підвищує рівень знань, а й розвиває просторову уяву, комунікативні здібності та вміння застосовувати теорію на практиці, що робить навчання ефективнішим і більш захопливим.

- Комплекс практичних робіт із географії для 7-го класу розроблений відповідно до освітньої програми та навчального підручника, що дозволяє учням засвоїти теоретичні знання та застосовувати їх на практиці. Виконання практичних завдань сприяє розвитку просторового мислення, навичок роботи з картографічними матеріалами, аналізу географічних даних та формуванню дослідницьких умінь. Завдяки систематичному підходу та різноманітності методів організації роботи учні краще розуміють закономірності природи, клімату, розселення населення та вплив людини на довкілля, що формує у них цілісне уявлення про світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білан Д.В. Практичні роботи з географії. На урок. Бібліотека. URL: <https://naurok.com.ua/praktichna-robota-10-170160.html> (дата звернення: 06.02.2025)
2. Вішнікіна Л. П., Галушка Л. С. Методика навчання географії у старшій школі: навч. посіб. – практ. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 162 с.
3. Гільберг Т.Г., Географія: підруч.для 7-го кл.закл.заг.серед.освіти / Тетяна Гільберг, Андрій Довгань, Валерій Савенко. Київ: Генеза, 2024. 272с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2830-geografiia-gilberg-7-klas-2024.html> (дата звернення: 28.02.2025)
4. Думанська Г.В., Назаренко Т.Г. Практичні роботи з географії. Практикум для 7 класу: Посібник для вчителя. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 48 с. URL: http://school14.edukit.kiev.ua/Files/downloads/geografie_7.pdf (дата звернення: 06.02.2025)
5. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
6. Кобернік С. Г. Географія : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Видавництво Абетка, 2024. – 272 с.
7. Кундис Т.П. Презентація: "Організація та проведення практичних робіт". *Всеосвіта*. Бібліотека методичних матеріалів. URL: [https://vseosvita.ua/library/prezentacia-organizacia-ta-provedenna-practicnih-robot-295021.html?rl=619840](https://vseosvita.ua/library/prezentacia-organizacia-ta-provedenna-prakticnih-robot-295021.html?rl=619840) (дата звернення: 06.02.2025)
8. Лаврук М. М. Загальна методика навчання географії: практичні роботи та індивідуальні дослідження студентів : навч. посібник / М. М. Лаврук. Львів, 2023. 144 с. <https://geography.lnu.edu.ua/wp->

content/uploads/2023/09/Lavruk_Zahaln-met-vykl-heohr-2023-book.pdf (дата звернення: 06.02.2025)

9. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів : навчально-методичний посібник. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 136 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%9B%D0%B0%D0%B2%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 06.02.2025)

10. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9-kl.Zapototskyi.ta.in.06.05.2022.pdf> (дата звернення: 28.02.2025)

11. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Даценко Л. М.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1Dj7Vmf6OyZrICo7Ts8RqBA8qe9LEMX6n/view?usp=sharing> (дата звернення: 06.02.2025)

12. Назаренко Т. Викладання географії в умовах НУШ. URL: https://znayshov.com/FR/21423/Pedag_visnik_Podill_3_2023-5-6.pdf (дата звернення: 06.02.2025)

13. Оганесян Л.О. Формування практичних компетентностей на уроках географії. На урок. Бібліотека. URL: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-formuvannya-praktichnih-kompetentnostey-na-urokah-geografi-154715.html> (дата звернення: 28.02.2025)

14. Озарчук А.В. Методика реалізації практичного компоненту навчальної програми на уроках географії. На урок. Бібліотека. URL:

<https://naurok.com.ua/metodika-realizaci-praktichnogo-komponentu-navchalno-programi-na-urokah-geografi-23733.html#:~:text=%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%B4%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%8F%D0%BC,%D0%B2%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D1%96%D0%B2>. (дата звернення: 06.02.2025)

15. Савич Л. Методика реалізації практичного компоненту навчальної програми на уроках географії. Блог вчителя історії і географії Кам'янець-Подільського ліцею № 15. URL: https://olesja-guru.blogspot.com/p/blog-page_1.html (дата звернення: 06.02.2025)

16. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. Київ: Ніка-Центр, 2013. 570 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viktor-Samoilenko/publication/358735030_Didaktika_geografii_monografia_elektronna-versia_VM_Samojlenko_OM_Topuzov_LP_Visnikina_IO_Dibrova_-_K_Nika-Centr_2013_-_CD_40_Mb/ISBN_978-966-521-619-3_-_570_s_492_da/links/621214346c472329dcf7ed16/Didaktika-geografii-monografia-elektronna-versia-VM-Samojlenko-OM-Topuzov-LP-Visnikina-IO-Dibrova-K-Nika-Centr-2013-CD-40-Mb-ISBN-978-966-521-619-3-570-s-49-2-da.pdf (дата звернення: 06.02.2025)

17. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с.

18. Чаплик Н.В. Організаційний аспект уроку. Типи та структура уроку. Всеосвіта. Бібліотека методичних матеріалів. URL: <https://vseosvita.ua/2-4brt> (дата звернення: 28.02.2025)
19. Яковлева В.А., Слободенюк К.Ю. Методика проведення практичних робіт у процесі навчання географії. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32965/1/%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B%D0%B5%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA-125-127.pdf> (дата звернення: 28.02.2025)
20. Яцкова О.І. Методичні рекомендації щодо організації та проведення практичних робіт у шкільних курсах географії. Сайт вчителя географії Яцкової Олени Іванівни. URL: <https://yackova.wordpress.com/category/%d0%bc%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%bd%d1%96-%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b0%d0%bb%d0%b8/> (дата звернення: 06.02.2025)
21. Google Earth. URL: <https://www.google.com/earth/about/> (дата звернення: 28.02.2025)
22. Google Street View. URL: https://www.google.com/intl/ru_ua/streetview/ (дата звернення: 28.02.2025)
23. Seterra. URL: <https://www.seterra.com/> (дата звернення: 28.02.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А. Перелік практичних робіт з географії в 7 класі

5. Практична робота № 5. Позначення на контурній карті природних зон Землі

Мета. Навчальна: закріпити знання про природні зони Землі та їхні особливості, навчитися позначати природні зони на контурній карті, навчитися порівнювати природні зони на різних материках. Розвивальна: розвивати вміння працювати з картографічними матеріалами, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички аналізу та порівняння географічних даних, вміння працювати самостійно та в парі. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час виконання практичної роботи, формувати інтерес до вивчення географії, виховувати повагу до праці та вміння працювати самостійно.

Обладнання: контурна карта світу, карта природних зон світу, атласи з географії, лінійка, олівці (кольорові), зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Умовні знаки: дібрати умовні знаки для позначення на карті природних зон (наприклад, різні кольори, штрихування, символи). Створити легенду до карти з умовними знаками.
- Позначення природних зон: позначити на контурній карті природні зони на двох материках (на вибір учнів). Використати дібрані умовні знаки. Правильно розмістити природні зони відповідно до їх географічного положення.
- Порівняльна таблиця: скласти порівняльну таблицю, визначивши, чим схожі та чим відрізняються обрані материки щодо кількості природних зон та їхнього розміщення. Вказати назви природних зон, їх площу, особливості розташування на материках. Зробити висновки про причини подібності та відмінностей.

6. Практична робота № 6. Характеристика природних комплексів рідного краю

Мета. Навчальна: закріпити знання про природні комплекси та їхні компоненти, навчитися характеризувати природні комплекси своєї місцевості, розвинути вміння використовувати різні джерела географічної інформації. Розвивальна: розвивати спостережливість та вміння описувати природні об'єкти, навички аналізу та порівняння природних комплексів, вміння працювати самостійно та в парі, використовувати QR-коди для отримання інформації. Виховна: виховувати любов до рідного краю та дбайливе ставлення до природи, формувати екологічну свідомість.

Обладнання: QR-код (для отримання плану характеристики природних комплексів), карта місцевості, фотоапарат або телефон з камерою (за можливості), зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- Вибір об'єктів: обрати два природні об'єкти неподалік закладу освіти або місця проживання (можливо, дві різні частини одного об'єкта). Це може бути: заплава, берег річки або озера, яр, балка, лука, ділянка лісу, міський парк тощо.
- Характеристика об'єктів: скласти характеристику кожного об'єкта за планом, поданим за QR-кодом.
- Описати: географічне положення, рельєф, клімат, водойми, ґрунти, рослинний і тваринний світ, вплив людини, екологічні проблеми (за наявності).
- Порівняння об'єктів: порівняти обрані природні комплекси. Визначити їхні спільні та відмінні риси. Зробити висновки про особливості природи рідного краю.
- Фотографування об'єктів (за можливості): зробити фотографії обраних природних об'єктів. Додати фотографії до звіту про практичну роботу.

7. Практична робота № 7. Створення картосхеми «Шляхи розселення людей на Землі»

Мета. Навчальна: ознайомитися з основними етапами розселення людей на Землі, навчитися створювати картосхеми, використовуючи умовні позначення, закріпити знання про материки та їх географічне положення. Розвивальна: розвивати вміння працювати з картографічними матеріалами та відеоінформацією, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички аналізу та синтезу інформації, творчі здібності та вміння працювати самостійно. Виховна: виховувати інтерес до історії людства та географії, формувати повагу до культурної спадщини людства, виховувати уважність та акуратність під час виконання практичної роботи.

Обладнання: контурна карта світу, кольорові олівці або фломастери, лінійка, QR-код (для перегляду відео), пристрій для зчитування QR-коду (смартфон, планшет), доступ до Інтернету (за необхідності), зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Перегляд відео "Розселення людини на Землі", перейшовши за QR-кодом. Звернути увагу на умовний центр походження людини та основні шляхи її розселення на материках.
- Створення картосхеми: нанести на контурну карту умовний центр походження людини (наприклад, у вигляді кружечка або символічного зображення). Стрілками вказати приблизні шляхи розселення людини на материках. Використати різні кольори для позначення різних етапів розселення. Створити легенду до картосхеми, пояснивши значення умовних позначень.
- Аналіз картосхеми: проаналізувати створену картосхему. Визначити, які фактори могли впливати на розселення людей на Землі. Зробити висновки про основні етапи та напрямки розселення.

8. Практична робота № 8. Визначення протяжності материка Африка з півночі на південь та із заходу на схід

Мета. Навчальна: закріпити знання про географічні координати, градусну сітку, масштаб карти, навчитися визначати географічні координати

крайніх точок материка та протяжність материка в градусах та кілометрах за допомогою карти. Розвивати вміння працювати з фізичною картою Африки. Розвивальна: розвивати вміння аналізувати картографічні дані, просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті, навички вимірювання та обчислення, вміння порівнювати та робити висновки. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою, формувати інтерес до вивчення географії.

Обладнання: фізична карта Африки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, зошити для практичних робіт, учки, олівці.

Завдання:

- За фізичною картою Африки визначити географічні координати крайніх точок материка (миси: Ель-Абьяд, Агульяс (Голковий), Альмаді, Рас-Гафун). Заповнити таблицю "Географічні координати крайніх точок Африки" у зошиті.

- Визначити протяжність материка в градусах, використовуючи градусну сітку карти:

- а) з півночі на південь по меридіану 20° сх. д.;

- б) із заходу на схід по паралелі 10° пн. ш. ($1^{\circ} \approx 110$ км).

- Спираючись на масштаб карти, обчислити протяжність материка в кілометрах:

- а) з півночі на південь між мисом Ель-Абьяд та мисом Агульяс (Голковим);

- б) із заходу на схід між мисом Альмаді та мисом Рас-Гафун.

- Порівняти отримані результати. Зробити висновок про протяжність материка Африка в градусах та кілометрах у різних напрямках.

9. Практична робота № 9. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Африки

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні географічні об'єкти Африки: гори, вулкани, нагір'я, плоскогір'я, нафтогазоносні басейни. Розвивальна: розвивати просторове мислення та вміння орієнтуватися на

карті, навички роботи з контурними картами, вміння аналізувати та порівнювати географічні дані. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою, формувати інтерес до вивчення географії Африки.

Обладнання: контурна та фізична карта Африки, атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті гори: Атлас, Драконові, Капські.
- Позначити на контурній карті вулкан Кіліманджаро.
- Позначити на контурній карті Ефіопське нагір'я.
- Позначити на контурній карті Східноафриканське плоскогір'я.
- Позначити на контурній карті нафтогазоносні басейни: Сахарський, Гвінейський.
- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

10.Практична робота № 10. Порівняння екваторіального і субекваторіального клімату Африки за кліматичними діаграмами

Мета. Навчальна: закріпити знання про екваторіальний та субекваторіальний кліматичні пояси Африки, навчитися аналізувати кліматичні діаграми та описувати клімат за ними. Розвивальна: розвивати навички аналізу та порівняння кліматичних даних, вміння робити висновки на основі отриманої інформації. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з кліматичними діаграмами.

Обладнання: QR-код (для отримання плану порівняльної характеристики), кліматичні діаграми (с. 89), атласи з географії, зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- Перейшовши за QR-кодом, скласти порівняльну характеристику екваторіального і субекваторіального кліматичних поясів за запропонованим планом.

- Заповнити таблицю в зошиті, вказавши:

Назва кліматичного поясу	Географічне положення	Типи повітряних мас	Елементи клімату				
			Середня t		панівні вітри	Річна кіл-ть опадів	Режим опадів
			січня	липня			

• Розглянути кліматограми, зображені на фото. Встановити і підписати, для якого кліматичного поясу характерна кожна кліматограма. Звернути увагу на річну кількість опадів та їх розподіл протягом року.

• Зробити висновок про відмінності між екваторіальним і субекваторіальним кліматом Африки на основі аналізу кліматичних діаграм та порівняльної характеристики.

11. Практична робота № 11. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Австралії

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні географічні об'єкти Австралії: моря, затоки, острови, півострови, розвивати вміння працювати з фізичною картою Австралії. Розвивальна: розвивати просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Австралії, атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

• Позначити на контурній карті моря: Коралове, Тасманове, Арафурське, Тиморське.

• Позначити на контурній карті затоки: Карпентарія, Велика Австралійська.

• Позначити на контурній карті острови: Тасманія, Нова Зеландія.

• Позначити на контурній карті півострови: Кейп-Йорк, Арнем-Ленд.

• Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

12. Практична робота № 12. Визначення географічних координат крайніх точок, протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід за градусною сіткою і масштабом. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Південної Америки.

Мета. Навчальна: закріпити знання про географічні координати, градусну сітку, масштаб карти. Навчитися визначати географічні координати крайніх точок материка. Навчитися визначати протяжність материка в градусах та кілометрах за допомогою карти. Розвивальна: розвивати вміння працювати з фізичною та контурною картами, навички вимірювання та обчислення, вміння аналізувати та порівнювати географічні дані. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: фізична та контурна карта Південної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт.

Завдання:

- За фізичною картою Південної Америки визначити географічні координати крайніх точок материка.

- Заповнити таблицю "Географічні координати крайніх точок Південної Америки" у зошиті.

- Визначити протяжність материка в градусах, використовуючи градусну сітку карти:

- а) з півночі на південь по меридіану 50° зх. д.;

- б) із заходу на схід по паралелі 10° пд. ш.

- Обчислити протяжність материка в кілометрах:

- а) з півночі на південь між мисом Гальїнас та мисом Фроуерд;

- б) із заходу на схід між мисом Кабу-Бранку та мисом Паріньяс.

- Скористатися масштабом карти.

- Позначити на контурній карті, користуючись атласом:

- ✓ миси: Гальїнас, Фроуерд, Кабу-Бранку, Паріньяс, Горн;

- ✓ море Карибське;

- ✓ затоку Ла-Плата;
- ✓ протоки: Магелланова, Дрейка;
- ✓ острови: Вогняна Земля, Фолклендські (Мальвінські);
- ✓ течії: Гвіанська, Бразильська, Перуанська.

•Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

13.Практична робота № 13. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Південної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні географічні об'єкти Південної Америки: річки, водоспади, озера. Розвивальна: розвивати просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Південної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт.

Завдання:

- Позначити на контурній карті річки: Амазонка, Парана, Оріноко.
- Позначити на контурній карті водоспади: Анхель, Ігуасу.
- Позначити на контурній карті озера: Маракайбо, Тітікака.
- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

14.Практична робота № 14. Характеристика природної зони Південної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про природні зони Південної Америки, навчитися позначати пустелю Атакама на контурній карті. Навчитися складати характеристику природної зони за картами атласу. Розвивальна: розвивати вміння оформляти результати роботи у вигляді таблиці. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Південної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт.

Завдання:

- Позначити на контурній карті пустелю Атакама, користуючись атласом.
- Скласти характеристику однієї з природних зон Південної Америки (на вибір учнів).
- Заповнити таблицю "Природні зони Південної Америки" у зошиті.

Природна зона	Географічне положення	Кліматичний пояс	Ґрунти	Рослинність	Тваринний світ
---------------	-----------------------	------------------	--------	-------------	----------------

15.Практична робота № 15. Позначення на контурній карті окремих держав Південної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про держави Південної Америки. Розвивальна: розвивати вміння оформляти результати роботи у вигляді таблиці. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Південної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт.

Завдання:

- Позначити на контурній карті за допомогою атласу держав: Бразилія, Аргентина, Чилі, а також усі їхні столиці.

16.Практична робота № 16. Характеристика географічного положення Північної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про географічне положення Північної Америки. Розвивальна: розвивати вміння працювати з фізичною та контурною картами. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Північної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Користуючись атласом, позначити на контурній карті:
 - миси: Мерчисон, Мар'ято, Принца Уельського, Сент-Чарльз;
 - затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська;
 - острови: Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг;
 - півострови: Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан.
- Визначити географічні координати крайніх точок Північної Америки.
- Заповнити таблицю "Географічні координати крайніх точок Північної Америки" у зошиті.
- Визначити найбільшу протяжність материка за широтою в градусах.
- Пояснити, який вплив така протяжність має на природні умови материка.
- Визначити протяжність материка в градусах і кілометрах вздовж меридіану 90° зх. д. ($1^\circ \approx 111$ км).
- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

17. Практична робота № 17. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Північної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні форми рельєфу Північної Америки: рівнини, височини, гори. Ознайомитися з найбільшими родовищами корисних копалин Північної Америки. Розвивальна: розвивати навички аналізу та порівняння географічних даних. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з картою.

Обладнання: контурна та фізична карта Північної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті рівнини: Центральні й Великі, Примексиканська низовина.
- Позначити на контурній карті Лаврентійську височину.
- Позначити на контурній карті гори: Кордильєри (гора Деналі), Скелясті, Аппалачі.
- Позначити на контурній карті найбільші родовища корисних копалин (наприклад, нафти, газу, вугілля, руд).
- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

18.Практична робота № 18. Водні об'єкти Північної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні водні об'єкти Північної Америки: річки, водоспади, озера, порівняти річкові системи Північної та Південної Америки. Розвивальна: розвивати вміння оформляти результати роботи у вигляді опису та висновку. Виховна: формувати інтерес до вивчення природи Північної Америки.

Обладнання: контурна та фізична карта Північної Америки, атласи з географії, лінійка, калькулятор, кольорові олівці або фломастери, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті, користуючись атласом, назви географічних об'єктів Північної Америки:
 - річки: Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо;
 - водоспад Ніагарський;
 - озера: Великі (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), Велике Солоне.
- Описати у зошиті річкові системи Північної Америки та Південної Америки (за вибором - одна на материку) за поданим планом.

План:

1. Назва річкової системи.
2. У якій частині материка розташована річкова система?

3. Витік, напрямок течії, гирло, довжина головної річки.
4. До басейну якого океану належить?
5. Головні притоки.
6. Залежність від рельєфу (характер течії, пороги та водоспади, робота річки).
7. Залежність від клімату (режим річки).
8. Можливості господарського освоєння басейнів річок.

•Зробити висновок про особливості річкових систем Північної та Південної Америки на основі їх порівняння.

19.Практична робота № 19. Характеристика розміщення населення Північної Америки

Мета. Навчальна: закріпити знання про особливості розміщення населення Північної Америки. Розвивальна: розвивати вміння працювати з додатковими джерелами інформації. Виховна: виховувати толерантність до представників різних національностей.

Обладнання: контурна та фізична карта Північної Америки, карта густоти населення Північної Америки (за наявності), атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, додаткові джерела інформації про українську діаспору в Північній Америці (книги, статті, інтернет-ресурси), зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті, користуючись атласом:
 - території з найбільшою густотою населення;
 - незаселені території материка;
 - держави та їхні столиці: США, Канада, Мексика.
- За додатковими джерелами інформації з'ясувати райони компактного проживання українців на материку. Позначити їх на контурній карті штрихуванням. Підписати назви міст або регіонів, де проживають українці.
- Визначити, які фактори впливають на розміщення населення в Північній Америці.

- Зробити висновки про особливості розселення українців на материку.

20.Практична робота № 20. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Євразії

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні географічні об'єкти Євразії: моря, затоки, протоки, острови, півострови. Розвивальна: розвивати просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті. Виховна: формувати інтерес до вивчення географії Євразії.

Обладнання: контурна та фізична карта Євразії, атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті моря: Північне, Балтійське, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське.

- Позначити на контурній карті затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська.

- Позначити на контурній карті протоки: Босфор, Ла-Манш.

- Позначити на контурній карті острови: Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські, Філіппінські, Шрі-Ланка, Тайвань.

- Позначити на контурній карті півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, Мала Азія.

- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

21.Практична робота № 21. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Євразії

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні форми рельєфу Євразії: рівнини, плоскогір'я, вулкани, гори, нагір'я. Розвивальна: розвивати

просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті. Виховна: формувати інтерес до вивчення географії Євразії.

Обладнання: контурна та фізична карта Євразії, атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Середньодунайська, Індогоангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середньосибірське, Казахський дрібносопковик.

- Позначити на контурній карті вулкани: Гекла, Везувій, Фудзіяма.

- Позначити на контурній карті гори: Піреней, Альпи, Апенніни, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма).

- Позначити на контурній карті нагір'я: Тибет, Іранське.

- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

22.Практична робота № 22. Визначення типів клімату в межах помірного кліматичного поясу Євразії за допомогою кліматограм

Мета. Навчальна: закріпити знання про типи клімату в межах помірного кліматичного поясу Євразії. Розвивальна: розвивати вміння робити висновки на основі отриманої інформації. Виховна: виховувати уважність та акуратність під час роботи з кліматограмами.

Обладнання: кліматограми (с.217), атласи з географії, зошити для практичних робіт, ручки, олівці.

Завдання:

- Проаналізувати кліматограми, які характеризують основні показники помірного кліматичного поясу (температуру та кількість опадів).

- Визначити типи клімату, які вони відображають.

- Звернути увагу на:

- Річний хід температур (амплітуду).

- Річну кількість опадів та їх розподіл протягом року.
- Панівні вітри (за наявності інформації).
- Визначити, до якого типу клімату відноситься кожна кліматограма.
- Обґрунтувати свою відповідь, використовуючи дані кліматограм.
- Назвати основні характеристики кожного типу клімату (температурний режим, кількість опадів, сезонність).

23. Практична робота № 23. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Євразії

Мета. Навчальна: закріпити знання про основні гідрографічні об'єкти Євразії: річки, озера. Розвивальна: розвивати просторове мислення та вміння орієнтуватися на карті. Виховна: формувати інтерес до вивчення географії Євразії.

Обладнання: контурна та фізична карта Євразії, атласи з географії, кольорові олівці або фломастери, лінійка, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Позначити на контурній карті річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр.
- Позначити на контурній карті озера: Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море.
- Створити легенду до контурної карти, пояснивши значення використаних умовних знаків.

24. Практична робота № 24. Порівняльна характеристика фізико-географічного положення Північного Льодовитого і Південного океанів

Мета. Навчальна: закріпити знання про географічне положення Північного Льодовитого та Південного океанів, навчитися порівнювати фізико-географічні характеристики океанів. Розвивальна: розвивати вміння аналізувати та порівнювати географічні дані. Виховна: формувати інтерес до вивчення Світового океану.

Обладнання: QR-код (для отримання плану порівняльної характеристики), фізична карта світу, атласи з географії, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- Перейшовши за QR-кодом, скласти порівняльну характеристику фізико-географічного положення Північного Льодовитого і Південного океанів за запропонованим планом.

- План може включати такі пункти:

- Географічне положення (координати, розташування відносно материків).

- Площа та глибина.

- Берегова лінія (моря, затоки, острови).

- Клімат (температура, опади, вітри).

- Течії.

- Рослинний і тваринний світ.

- Господарське значення.

- Екологічні проблеми.

- Зробити висновок про спільні та відмінні риси фізико-географічного положення Північного Льодовитого і Південного океанів на основі порівняльного аналізу.

25. Практична робота № 25. Позначення на контурній карті географічних об'єктів і течій Тихого океану

Мета. Навчальна: закріпити знання про географічне положення Тихого океану. Розвивальна: розвивати вміння аналізувати та порівнювати географічні дані. Виховна: формувати інтерес до вивчення Тихого океану.

Обладнання: фізична карта світу, атласи з географії, зошити для практичних робіт, ручки.

Завдання:

- За допомогою атласу позначити на контурній карті:

- Форми рельєфу: Східнотихоокеанське підняття, Північно-Західна та Північно-Східна улоговини;
- Течії: Північна Пасатна та Південна Пасатна, Куросіо, Течія Західних вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська;
- Глибоководні жолоби: Маріанський і Філіпінський (вказіть їх найбільші глибини).